

РОЗДІЛ 3. ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ ПІДПРИЄМСТВАМИ

СУЧАСНИЙ СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ ПОДАЛЬШОГО РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОГО РИНКУ ЖИТОМИРСЬКОЇ ОБЛАСТІ

FEATURES OF COMPETITION ENVIRONMENT OF TOURIST ACTIVITY OF ZHYTOMYR AREA

У статті розглянуто особливості розвитку та функціонування туризму на Житомирщині. У сучасних умовах розвиток туризму може бути вагомим чинником підвищення економічного стану регіону. Але, окрім значної кількості переваг розвитку сфери туризму, у статті також проаналізовані деякі економічні загрози пов'язані з туристичною діяльністю. Житомирська область має значний потенціал для розвитку туризму та велику кількість об'єктів історичної і культурної спадщини. Дуже важливо раціонально і ефективно використати усі можливості розвитку туризму на Житомирщині для її подальшого економічного зростання.

Ключові слова: туризм, регіон, туристичний об'єкт, екологічний туризм, сталий розвиток.

В статье рассмотрено особенности развития и функционирования туризма Житомирского региона. В современных условиях развития туризма может быть важным фактором повышения экономического состояния региона. Но, кроме огромного количества преимуществ развития сферы туризма, в статье так же проанализированы некоторые экономические угрозы, свя-

занные с туристической деятельностью. Житомирская область имеет значительный потенциал для развития туризма и огромное количество объектов исторического и культурного наследия. Очень важно рационально и эффективно использовать все возможности развития туризма в Житомирском регионе для его дальнейшего экономического развития.

Ключевые слова: туризм, регион, туристический объект, экологический туризм, устойчивое развитие.

In the article the features of development and functioning of tourism are considered on Zhytomyr area. In modern terms development of tourism can be the ponderable factor of increase of economic position of region. But except the far of advantages of development of tourism sphere, in the article are also analysed some economic threats related to tourist activity. The Zhytomyr area has considerable potential for development of tourism and plenty of objects of historical and cultural heritage. It is very important rationally and effectively to use all possibilities of development of tourism on Zhytomyr area for her further economic development.

Key words: tourism, region, tourist object, ecological tourism, steady development.

УДК 332.1:338.48(438)

Балковська В.В.

асистент кафедри менеджменту
організацій і адміністрування
Житомирський державний
технологічний університет

Постановка проблеми. Туризм у всьому світі набуває все більших темпів зростання. Не оминула така тенденція і Україну. Але, на жаль, на сьогодні в нашій країні можливості розвитку туризму не використовуються максимально ефективно. Так деякі регіони займаються активним налагодженням туристичної сфери, інші ж не використовують її переваги взагалі. Щодо Житомирщини, то можна стверджувати, що вона має вагомий потенціал для розвитку туризму, але не використовує можливості для його реалізації.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Аналізуючи останні джерела і публікації, що розкривають проблематику дослідження розвитку туризму, можемо відзначити, що значна увага приділяється впливу туризму на розвиток інфраструктури, будівництва, сільського господарства та торгівлі в Україні. Також особлива увага зосереджується на забезпеченні туристських підприємств кваліфікованим персоналом, і навчання працівників.

Серед основних проблем у розвитку туризму в країні відзначають відсутність цілісної та злагодженої системи державного регулювання, розвиток економічної кризи, недостатність методичної

та інформаційної підтримки, несприятливий інвестиційний клімат країни.

На сьогодні, дослідженням туристичної діяльності та аналізу конкурентного середовища діяльності туристичних підприємств, присвячені роботи таких вчених, як: М. Борушак, Ю. Волков, І. Зорін, В. Квартальнов, В. Кифяк, Л. Лук'янова, О. Любіцева, Г. Михайліченко, С. Ніконоров, В. Обозний, Є. Панкова, Н. Савіна, В. Смолій, В. Федорченко, В. Цибух та інші. Безпосередньому дослідженню туризму на Житомирщині присвячені роботи таких вчених, як: О. Андрієць, Л. Бондар, І. Волошин, І. Кулаковська, В. Шиманська.

Постановка завдання. Метою дослідження є аналіз та узагальнення особливостей розвитку туризму у Житомирській області, а також розробка найбільш ефективних шляхів розвитку туризму в регіоні.

Виклад основного матеріалу дослідження. За останні десятиріччя туризм набув значного розвитку у всьому світі. Не оминула така тенденція і Україну, адже за останні роки все більша увага приділяється становленню та розвитку вітчизняного туризму. Але на сьогодні туристична діяльність різних регіонів України здійснюється нерівномірно.

Туризм було названо «феноменом ХХ сторіччя», адже він значною мірою впливає на розвиток економіки країни. На сьогодні у світі існують країни, ВВП котрих формується основною мірою за рахунок туристичної діяльності.

Досвід більшості розвинених країн світу свідчить про те, що туризм є і буде одним з найбільш рентабельних видів бізнесу. Для подальшого розвитку економіки країни важливим є подальший ефективний розвиток саме туристичної сфери. Особливо відчувається вплив туризму на рівні окремих регіонів, котрий можна визначити в наступних пунктах [6]:

1. Функціонування туристичних підприємств регіону забезпечує як надходження капіталу до регіону (за рахунок реалізації товарів і послуг та бюджетних платежів), так і задоволення потреб споживачів та підвищення привабливості регіону;

2. Туристичний бізнес створює додатковий попит на інші товари та послуги, котрі не пов'язані з туристичною діяльністю в регіоні, але можуть зацікавити туристів (це може стосуватись певних промислових товарів, послуг зв'язку тощо). Отже, такі тенденції будуть опосередковано впливати на розвиток виробництва споживчих товарів;

3. Розвиток туризму впливає на підвищення рівня культури регіону. Туристів приваблює сувенірна та етнічна продукція, вироби місцевого промислу. Така тенденція сприятиме зростанню етнокультурної самобутності регіону, відродженню традицій, народних промислів, фольклору тощо;

4. Через високу мобільність туризму та розвиток нестационарних його видів зростає попит на специфічну туристську продукцію (одяг, спорядження тощо), котра переважно не може бути використана в «звичайному» житті;

5. Деякі види туризму (особливо в'їзний туризм) сприяють значному притоку іноземної валюти до регіону;

6. Туристичний розвиток регіону буде сприяти налагодженню його інфраструктури. Також значною мірою туристична діяльність позитивно впливатиме на сільське господарство та розвиток інших галузей промисловості [7];

7. Створення нових та розвиток існуючих туристичних об'єктів сприятиме виникненню нових робочих місць, і, як наслідок, підвищенню рівня життя населення регіону.

Враховуючи популярність туризму та його позитивний вплив на економічні процеси та соціокультурний розвиток, значна частина регіонів України намагається успішно реалізувати власний туристичний потенціал і розвинути свої туристичні ринки [1]. Але як і будь-яке інше економічне явище, туризм має, окрім позитивного, ще і негативний вплив. Якщо позитивні фактори розвитку туризму є очевидними і зрозумілими, то на дослідженні негативних варто зосередити особливу увагу.

Стрімке зростання рівня туризму в регіоні буде сприяти переміщенню трудових ресурсів з сільських місцевостей та інших галузей промисловості. Це може спричинити зростання рівня урбанізації, скорочення сільськогосподарського виробництва та занепад села. Саме тому дуже важливо врахувати спеціалізацію певного регіону при налагодженні розвитку туризму в ньому [6].

Наступним важливим недоліком туристичної галузі є сприяння зростанню інфляції в середині регіону. При значному розвитку в'їзного туризму відбувається приріст іноземної валюти регіону, що в певний момент замість позитивного економічного зростання, може спричинити штучний імпорт інфляції. Тобто середовище, у котрому внутрішнє виробництво не встигатиме створювати блага для задоволення потреб приїжджих туристів. У такому випадку одним зі способів зниження інфляції буде збільшення імпорту до регіону, що негативно відобразиться на торговельному балансі країни.

Нажаль, в Україні туризм розвинений нерівномірно. Так одні регіони є туристичними центрами та осередками відпочинку, інші ж абсолютно не приділяють розвиткові туризму ніякої уваги. Така строкатість та нерівність налагодження туризму не дозволяє повною мірою використати його переваги, а лише збільшує дію його негативних сторін. Саме тому важливо звертати увагу на туристично-пасивні області.

Туризм у Житомирській області розвинений доволі слабо. Серед основних недоліків що заважають розвитку туризму в Житомирській області, можна виділити наступні:

- відсутність державної підтримки туристичної діяльності регіону;
- слабо налагоджена туристична інфраструктура;
- незначна кількість туристських атракцій;
- нераціональне використання туристського потенціалу регіону;
- низька якість надання туристичних послуг;
- проблеми з рекламним забезпеченням туризму в регіоні тощо.

Одним з найбільш вагомих гальмівних факторів розвитку туристичної галузі в Житомирській області є це малочисельність закладів розміщення туристів, а також наявність оздоровчих і санітарно-курортних закладів, які надають послуги певним міністерствам, а також іншим органам влади [3]. Відсутність важелів державного регулювання туристичної діяльності в області та незацікавленість місцевої влади у формуванні привабливого туристського іміджу регіону також негативно впливають на розвиток даної галузі.

Доволі вагома частина Житомирської області знаходиться в Чорнобильській зоні. Наслідки техногенної катастрофи 1986 року ще досі впливають на радіаційний фон північної частини області та фор-

мують негативний імідж для регіону, особливо в контексті розвитку екологічного та сільського туризму. Але такий фактор може сприяти розвитку деяких видів екстремального та атомного туризму, котрі зараз набувають все більшого поширення.

Насправді Житомирщина має значний потенціал для налагодження туристичної діяльності, та забезпечення його маркетингової складової. Так, за останніми статистичними даними на території області знаходиться 23 парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва (загальною площею 364 га), серед яких 3 дендропарки. Також в області зареєстровано 3213 пам'яток культури [2]. Населення регіону володіє українською та російською мовами, і саме на Житомирщині знаходиться найбільша польська діаспора України.

Вигідним для розвитку туризму в Житомирській області є її географічне розташування, адже через її територію проходить найбільший в Україні міжнародний транспортний коридор – траса Київ-Чоп.

Саме місто Житомир належить до найдавніших міст нашої країни, адже воно було засноване у 884 році (за офіційними даними). Багато важливих для України історичних подій відбулись саме в Житомирі, серед яких суд над повстанцями Коліївщини, запуск першого в країні трамваю тощо. На Житомирщині народилися: Леся Українка, Сергій Корольов, Володимир Короленко, Борис Лятошинських, Всеволод Нестайко, Святослав Ріхтер, Олег Ольжич, Іван Феценко-Чопівський, Джозеф Конрад [8].

Для загалу пострадянських держав Житомирщина відома саме, як батьківщина С.П. Корольова, і, так звана, «космічна столиця» України. Варто звернути особливу увагу на Музей космонавтики ім. С.П. Корольова, котрий знаходиться в м. Житомир. Сам музей є унікальним історичним, науковим, культурним і туристичним центром

регіонального та національного значення, який не має аналогів у світі. В його експозиції навіть знаходяться надбання NASA (піщинки місячного ґрунту) та об'єкти, які побували в космосі [5].

Історія Житомирщини також тісно пов'язана з відомим на весь світ французьким письменником Оноре де Бальзаком, одним із засновників реалізму в європейській літературі. В с. Верхівня Ружинського району Житомирської області мешкала його дружина Евеліна Ганська (саме там нині функціонує музей-садиба Е. Ганської, віднесений до об'єктів національної спадщини України), з якою вони обвінчались в костьолі св. Варвари в м. Бердичів Житомирської області.

Унікальним об'єктом історичної військової спадщини є музей «Скеля» в м. Коростень Житомирської області. Це підземний військовий об'єкт, який було побудовано у гранітній скелі, і він був одним з найбільш засекречених комплексів радянської епохи. Існує версія, що даний підземний комплекс був таємним бункером Сталіна. Документи про цей об'єкт і досі зберігаються в архівах Москви під грифом «Цілком таємно» [4].

Проаналізувавши все вище сказане, можемо зробити висновок, що середовище розвитку туризму на Житомирщині потребує детального вивчення та систематизації. Дуже важливо правильно визначити та згрупувати всі позитивні і негативні фактори впливу такого складного та багатогранного явища, як туризм. Пропонуємо на основі цього провести SWOT-аналіз туристичної галузі в Житомирській області (табл. 1).

Враховуючи проведений аналіз туристських особливостей Житомирщини, можемо зробити висновок про наявний потужний потенціал для подальшого заохочення туристів та розвитку даної сфери. Але на сьогодні Житомирська область не належить до лідерів за показниками туризму серед

Таблиця 1

SWOT-аналіз туристичної галузі в Житомирській області

Сильні сторони	Слабкі сторони
<ol style="list-style-type: none"> Багата історична спадщина Мальовнича лісиста місцевість та розмаїття ландшафту Доброзичливе населення Унікальна специфіка звичаїв та традицій Полісся Значна фольклорна спадщина Велика кількість пам'яток часів Великої Вітчизняної Війни Значна кількість видатних житомир'ян. 	<ol style="list-style-type: none"> Низький рівень туристського маркетингу регіону та відсутність сформованого цілісного бренду області Низький рівень сервісу; Відсутність «лакшері» сегменту та незначний розвиток нетрадиційних видів туризму Негативне ставлення значної частини населення до внутрішнього туризму Висока вартість обслуговування Негативні наслідки аварії на ЧАЕС Незначна кількість туристських атракцій
Можливості	Загрози
<ol style="list-style-type: none"> Через область (та м. Житомир зокрема) проходить дорога загальноукраїнського значення Київ-Чоп Розширення асортименту туристських послуг Розроблення нових видів туризму Кліматичні та природні особливості 	<ol style="list-style-type: none"> Політична нестабільність Негативний імідж регіону у ЗМІ Економічна криза в країні Зниження купівельної спроможності населення Інфляція Відтік кваліфікованої робочої сили

областей України. Недостатня увага до розвитку туристичного іміджу регіону призвела до того, що він є одним з найменш популярних у країні.

Ми пропонуємо визначити та проаналізувати можливі подальші шляхи стимулювання розвитку туризму на Житомирщині. Доцільним буде застосувати наступні заходи щодо налагодження функціонування сфери туризму:

1. Ефективний маркетинг та формування «бренду регіону». У першу чергу важливо розвивати та закріпити серед населення країни уявлення про Житомирщину, як про цікавий туристичний центр з багатою історією та цікавим відпочинком;

2. Розвиток «нетрадиційних» видів туризму. Житомирщина підходить для розвитку зеленого та екотуризму, сільського і етнотуризму, а також різних заходів подієвого туризму. В сучасних умовах дуже відомим на всю Україну є фестиваль дерунів у м. Коростень, що може послужити гарним прикладом для подальшої організації в регіоні схожих заходів. Також в області є значний потенціал для розвитку екстремального туризму;

3. Налагодження транспортного сполучення. Досі Житомир не був популярним транспортним напрямком, а близьке географічне положення до м. Київ взагалі обмежує можливості щодо розширення транспортного сполучення регіону. Саме тому важливо зацікавити людей їхати до регіону. Успішний маркетинг дозволить створити додатковий попит на таке транспортне сполучення, а, отже, сприятиме його налагодженню;

4. Підвищення рівня обслуговування в закладах розміщення та харчування. Для створення позитивного іміджу дуже важливо справити на туристів гарне враження і надати їм можливість насолодитись відпочинком. Саме тому уміння та навички людей, які працюють в готелях, ресторанах і кафе особливо важливі для розвитку туризму в Житомирській області;

5. Впровадження в дію принципів сталого розвитку та раціонального природокористування. У сучасному урбанізованому світі людині все важче знайти місце для відпочинку, котре сприятиме покращенню самопочуття та емоційного стану. Дуже важливо не лише використати наявний потенціал для розвитку туризму в регіоні, але

й зберегти його для прийдешніх поколінь. Налагодження екологічного туризму і активна екологічна політика держави дозволять регіону ще тривалий час бути конкурентоспроможним на туристичному ринку України.

Висновки з проведеного дослідження. Туризм на Житомирщині розвинений слабо і потребує вагомій підтримки та стимулювання, хоча регіон має потужний потенціал для подальшого розвитку в цій сфері. Особливу увагу необхідно звернути на формування «бренду регіону» для його реклами потенційним туристам, що і буде розглядатися нами в подальших дослідженнях. Дуже важливо на сучасному етапі розвитку максимально ефективно використати географічні та природні переваги регіону, не забуваючи при цьому про принципи сталого розвитку.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Грабовенська С. П. Сучасний стан і тенденції розвитку туристичної галузі України / С. П. Грабовенська // Молодий вчений. – 2016. – № 8. – С. 15-18.
2. Державний служба статистики України. Офіційний сайт / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
3. Мамчин М.М. Тенденції розвитку туристично-рекреаційної галузі Львівщини / М.М. Мамчин, С.Й. Чучмарьова, О.І. Мархевка // Вісн. Нац. ун-ту «Львів. політехніка». – 2008. – № 633. – С. 419-426.
4. Музей «Скеля» («Скала») Коростень. Коростень-Инфо Сайт твоего города / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.korosten-info.com/kultura-i-sport/muzei/muzej-skelya-skala>
5. Музей космонавтики ім. С.П. Корольова Житомирської обласної Ради. Офіційний сайт / [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://cosmosmuseum.info>
6. Ринки туристичних послуг: стан і тенденції розвитку: монографія / за заг. ред. професора В.Г. Герасименко. – Одеса: Астропринт, 2013. – 334 с.
7. Теницька І.А. Особливості маркетингу туристичних послуг в Україні / І.А. Теницька, А.Ф. Бондаренко // Глобальні та національні проблеми економіки – Випуск 14. – 2016. – С. 241-245.
8. Шиманська В.В. Конкурентоспроможність туристичного комплексу Житомирщини / В.В. Шиманська // Економіка. Управління. Інновації. – 2010. – № 2. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/eui_2010_2_52